

УДК 101:821.581-312.9'06 (045)

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-1-45-54

КРЕТОВ Павло Васильович,кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2593-3731>, e-mail: ataraksia@ukr.net,**КРЕТОВА Олена Іванівна,**кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри слов'янської філології, зарубіжної літератури та методики навчання Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3947-4479>, e-mail: ekretova@ukr.net

ІСТОРІЯ МАЙБУТНЬОГО ЯК ФУТУРОЛОГІЯ В ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ФАНТАСТИКИ

У статті розглянуто історичні, філософські та ідеологічні імплікації концепту історії майбутнього в контексті розвитку сучасної китайської фантастичної літератури. Історію майбутнього інтерпретовано як концептуальний інструмент впливу на культуру та масову свідомість у контексті трансформацій сучасних історії та історіографії. Фантастичну літературу розглянуто як розгортання соціальних очікувань у сфері масової культури та колективної свідомості. Китайський фантастичний дискурс інтерпретовано не лише як частину літератури та культури, але і як необхідний структурний елемент ідеологічних конструкцій і підставу формування світоглядного знання в сучасному медіапросторі. Підкреслено амбівалентний характер інструментального гуманізму новітньої китайської фантастики та її спорідненість з ідеологією трансгуманізму. Особливу увагу приділено фантастичному дискурсу як простору формалізації негативних соціальних, екологічних і безпекових очікувань. Обґрунтовано присутній зв'язок особливостей сучасної китайської фантастичної літератури з міфологізмом колективної родової свідомості, притаманний східній традиції назагал. Формалізовано етичну й онтологічну амбівалентність ідеологізованого підходу до історії як історії майбутнього. Також вказано на парадоксальний характер футурологічної прогностики в новітньому китайському фантастичному дискурсі, пов'язаний з критикою західного антропоцентризму, яка може обумовлювати обґрунтування переваги тотального підходу до соціальної реальності та девальвацію фундаментальних гуманістичних цінностей.

Ключові слова: історія майбутнього, дискурс, фантастика, сучасна китайська література, філософія історії, футурологія, ідеологія.

«... людська цивілізація пройшла через безліч важких випробувань, перш ніж розвинути в майже ідеальне демократичне суспільство; але варто людям вийти в космос – і в соціальному плані вони відкотяться назад»
(Лю Цісинь «Вічне життя смерті» 2010)

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток сучасної китайської цивілізації є безсумнівним, і до нього прикуто пильну увагу всього світу – як на рівні геополітичних, економічних, соціальних, технологічних його аспектів, так і на рівні тих викликів, які він продукує для сучасної футурології. Не викликає також сумнівів і те, що цей розвиток є цілком амбівалентним у всіх згаданих площинах, що, на нашу думку, визначається фундаментальною суперечністю чи то парадоксом, пов'язаним з формами асиміляції тезаурусу концептуальних смислів умовного Заходу умовним Сходом (Китай) та когнітивними й ментальними деформаціями, цим обумовленими. Маємо на увазі насамперед колективний, груповий, родовий характер китайських масової та індивідуальної свідомості, традиційний прагматизм

(у варіанті кодифікованого практицизму) поведінкових моделей і ціннісних орієнтацій та ідеологізованість картини світу, які, асимілюючи архетипи культури та концептуальні блоки західного опису реальності, певним чином їх трансформують. У цьому сенсі принагідний розгляд концепції історії майбутнього (далі – ІМ) у дискурсі китайської фантастичної літератури може продемонструвати межі «колективної уяви» (Ч. Тейлор) чи мотиви, образи і страхи колективного й індивідуального безсвідомого, а також межі застосування методологічного апарату історії стосовно футурології. Тотальний підхід до соціальної реальності та проблем людської цивілізації характеризує сучасну китайську фантастику як своєрідну сферу корекції колективної свідомості. І в цьому сенсі, на відміну від західної традиції, сучасна китайська фантастика іманентно ідеологізована, оскільки претендує на запровадження регулятивів діяльності людства в цивілізаційному масштабі. Власне йдеться про стару колізію між західним індивідуалізмом, який ініціює рух і розвиток від людини як соціальної та інтелектуальної монади й колективною свідомістю Сходу, яка апелює до соціальної уніфікації і логіки взаємодії спільнот як великих груп – культур і цивілізацій. Так чи інакше, розгляд філософського та ідеологічного змісту трилогії «Пам'ять про минуле Землі» (2006-2010) найпопулярнішого в Китаї та на Заході китайського автора видається актуальним, оскільки його творчість формує громадську opiniю [1].

Метою статті є з'ясування кореляції між рецепцією в традиціях Сходу та Заходу майбутнього в межах наукового та соціокультурного наративу, а також зміст концепції історії майбутнього у контексті розвитку сучасної футурології.

Під час підготовки статті бралися до уваги тенденції глобалізму та міфологізму в сучасній китайській культурі [2].

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематику, дотичну до теми нашого дослідження, розглядали В. Масненко, Д. Кобелева, В. Окорочкова, Н. Годзь, Є. Доманська (E. Domanska), Д. Стейлі (D. J. Staley), З. Саймон (Z. Simon), М. Тамм (M. Tamm), Ван Юе (Yue Wang), В. Данн (W. Dunn) Н. Кірнсова, Є. Гובה, О. Гандзюк, У Сяоя (Xiaoxia Wu), Є. Торчинов, М. Титаренко, В. Малявін, О. Телестакова та ін.

Історія майбутнього та футурологія. Концепція ІМ відома в західній філософії історії та історіографії з другої половини ХХ ст. як вияв глобалістичних тенденцій розвитку цивілізації [3]. При цьому розгляд історії як системи дескрипцій, наративу, притаманний ідеї розвитку як перманентної еволюції, архетипічно може бути реконструйований як у традиціях Заходу (Гесіод, Полібій, Платон, Аристотель), так і Сходу (Чарвака, Санкх'я, Мен-цзи, Чжуан-цзи). У масовій культурі термін та його базовий концептуальний зміст виникає завдяки Дж. В. Кемпбеллу-молодшому (часопис «Astounding Science Fiction», 1941) принагідно до циклу творів Р. Хайнлайна «Історія майбутнього». Футурологія та прогностика взяли до уваги це концептуальне розширення проблемного поля історії, але історія філософії та історіографія звертаються до наративних схем історії майбутнього лише наприкінці ХХ ст., коли постало питання про те «що, якби історики поширили б процес історичного мислення на предметну область майбутнього? Історики б порушили один з найжорсткіших професійних бар'єрів. /.../ З точки зору методології більшість істориків відкидає розгляд минулого як спосіб прогнозування майбутнього» [4, 72]. Д. Стейлі стверджує, що «сценарний» (тобто, у нашому контексті – наративний) підхід до історії й історичного мислення спирається на розуміння того, що сценарій чи оповідь про майбутнє є аналітичним актом інтерпретації даних, що полегшує вихід за межі позірної пастки фактуальності і безпосередній розгляд актуальних тенденцій розвитку цивілізації. Учений розглядає такі базові сценарії майбутнього: а) корпоративний світ (Corporations Rule); б) криптоанархічний світ (Crypto-Anarchy); в) екологічний світ (Third-Sector Ecotopia). Цікаво, що в цьому контексті вже класичні футурологічні роботи Е. Тоффлера («Шок майбутнього», 1970) й А. Азімова («Вибір катастроф», 1979) парадоксальним чином корелюють з роботою амбівалентного сучасного історика Ю.Н. Харарі «Homo Deus: За лаштунками майбутнього» (2015) якраз на рівні концептуального аналізу сценаріїв майбутнього. Тобто йдеться про розгляд філософської проблематики (досвід, свідомість, етика, соціокультурні структури цивілізації тощо) на тлі гіпотетичних сценаріїв розвитку майбутнього, побудова яких спирається на історичне мислення як таке, що за замовчуванням здійснює масштабування розгляду минулого, сучасного та майбутнього як певної процесуальної єдності. На нашу думку, це свідчить про

значний евристичний потенціал концепції ІМ саме у зв'язку зі стрімкими соціокультурними змінами, пов'язаними насамперед з інформаційно-комунікаційними технологіями, трансформаціями життєвих форм людини, способів роботи з та локалізацією інформації, тенденцією до глобалізації культури та цивілізації. Сучасні дослідники З. Саймон і М. Тамм, розвиваючи ідеї Д. Стейлі, започатковують колективний дослідницький проєкт, метою якого є історія майбутнього: «Дослідження модальностей історичного майбутнього – з різними видами переходів, кореляцій, перехресних зв'язків, з різноманітними випереджувальними практиками, які працюють у кількох рівнях, і з усіма подальшими можливостями, які ми не можемо передбачити, але сподіваємося стимулювати, вимагає зусиль і є як спільним, міждисциплінарним, так і експериментальним» [5, 4]. Якщо окремі дисципліни й окремі вчені «не мають досвіду та бачення, необхідних для нанесення на карту складних взаємозв'язків і взаємодій історичного майбутнього, які оживляють, структурують і спрямовують різноманітні антропоценові, природно-культурні, соціополітичні, технонаукові та екологічні практики» [5, 5], то такий синтетичний міждисциплінарний проєкт видається багатообіцяючим. З точки зору методології гуманітарних досліджень подібна трансформація історичного мислення, пов'язана з критикою академічної історіографії й акцентуацією «нового поєднання теорії (історії) та дослідницької практики» [6, 208]. Є. Доманська у роботі «Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле» (2000) зауважує: «Без відкритості історії до дискусій, що домінують в авангарді сучасної гуманітаристики, з одного боку, але і без збереження дисциплінарної специфіки досліджень, з другого, вона втратить привілейовану та домінуючу позицію, яку вона довгий час обіймала в гуманітаристиці, і перетвориться на допоміжну науку. Історія зараз шукає нового місця серед мультидисциплінарної рефлексії про минуле... У цій рефлексії сьогодні задають тон антропология, археология, літературознавство, політология та соціология» [6, 210]. Бачимо, що на порозі ХХІ ст. наукова спільнота стикається з викликом реінтеграції в гуманітаристику оновленого історичного й філософського мислення. Знаменно, що констатації дослідниці щодо історії цілком застосовні і щодо філософії у ХХІ ст. На нашу думку, парадигмальний напрям досліджень історії майбутнього органічно поєднує сильні сторони історичного та філософського підходів до темпоральності людських культури й цивілізації та місця людини в процесах їхнього розвитку. Наприклад, сучасна дослідниця, розглядаючи під кутом зору сучасності та майбутнього погляди Ю.Н. Харарі, зауважує, що з історичних фактів і узагальнень останній намагається робити філософські висновки [7, 90]. Важливо, що ізраїльський історик розглядає майбутнє саме у вигляді сценарію, як нарративну модель взаємопов'язаних подій. Можемо припустити у цьому зв'язку, що сама сутність концепції ІМ передбачає існування як мінімум двох пов'язаних структурних рівнів аналізу нарративу – власне подієвий (умовно фактуальний) та інтенціональний (такий, що окреслює тенденцію розвитку, його мету і людські смисли принагідно до людської системи цінностей). У цьому сенсі історія майбутнього є в чистому вигляді історико-філософською герменевтикою, яка здійснюється в просторі людської уяви та свідомості. Звісно, за умов такого розгляду сфера смілогенерації окреслюється якнайширше – культурними, а в спеціальному вимірі – семіотичними кодами мови. Відповідно, літературна творчість, розглянута як творення нарративу чи то як відкрита система нарративів, яка має ознаки саморегульованої та риси аутопойєзису назагал, може бути охарактеризована як головний механізм і модус оформлення і трансляції футурологічних візій. Сучасна дослідниця, розглядаючи вплив літератури та наукової фантастики на футурологію у контексті взаємозв'язку історичних і філософських студій стосовно візій майбутнього, зауважує, що футурологія синтезує аналіз реальних і уявних ситуацій в технічному, науковому, геополітичному, соціокультурному вимірах: «... література й футурологічна наука мають багато точок перетину в осягненні й описі як самого феномену майбутнього, так і його внутрішнього устрою та певної уявної реалізації його складових від природної до технологічної» [8, 362]. На нашу думку, видається очевидним, що антропогенний характер літературних експлікацій футурологічних прогнозів і сценаріїв іманентний людській культурі, в основі якої лежить трансляція досвіду через нарратив за допомогою семіотичного коду. Тому футурологія як ІМ видається не спробою поставити воза попереду коня, але екстраполювати методологію історії на вивчення інтенцій розвитку сьогодення за допомогою засобів літературної назагал і художньої літературної

творчості зокрема. У цьому сенсі історія майбутнього у літературних формах моделює образ майбутнього, і що найважливіше – робить це не з погляду технологій, наукової дескрипції, а з точки зору людини. У цьому контексті можна припустити, що футурологія спирається на літературний дискурс фантастики, який позначає певну концептуальну модель майбутнього як об'єкта історичного опису. На нашу думку, модель майбутнього, зафіксована в описі, дискурсі, наративі, лише й уможливіє аналіз цього майбутнього за допомогою методологічного апарату історії, оскільки іконічні, знакові та когнітивні моделі (попри всю їх надзвичайно широку типологію) явищ і предметів потребують превентивного створення концептуальної моделі як нарративного конструктора. Сучасна дослідниця зауважує, що моделювання соціальної реальності застосовне до гуманітарних наук не лише завдяки можливостям математичного моделювання, але і «оскільки досліджувана соціальна система не просто функціонує в часі і просторі, а приймає рішення, здійснює пошук і вибір шляху подальшого розвитку» [9, 125]. Важливо, що у контексті маніфестованої сучасною історичною думкою «... ситуації, яка полягає в констатації своєрідного розщеплення раніше монолітного мовця (продуцента – В. М.) історичного знання» [10, 208] в Україні, що в умовах кризи наукової експертизи, ситуації постправди та нових форм обробки й трансляції інформації завдяки розвитку ІКТ може бути поширена на загальну картину трансформації статусу національних історій і побудови глобального історичного нарративу. Справа навіть не в проблематизації метанаративу в ситуації пост- чи метамодерну, а в тому, що автономізація історичних дискурсів, як і будь-яких малих нарративів, і зміна джерел їх легітимізації неодмінно призводить до релятивізації їх рецепції. Це в свою чергу чинить деструктивний вплив на формування світоглядного знання, систем ціннісних орієнтацій та концептуалізації ідентичності на різних рівнях соціальності. Одним з новітніх джерел історичного дискурсу є фантастичний нарратив, зокрема в межах концепції ІМ. Відповідно, саме інтерпретативний потенціал історії як методології дослідження певного стану речей актуалізує її евристичну ефективність для сучасної футурології, а також для досліджень, пов'язаних з моніторингом, моделюванням й ідеологічними впливами на соціальну реальність та образ майбутнього.

Дискурс фантастики Китаю: ідеологія та футурологія. У Сяося в оглядовій статті про особливості розвитку сучасної китайської наукової фантастики відзначає, що фантастичний дискурс у літературі після виникнення КНР у ХХ ст. «виконував завдання науково-популярної пропаганди, був утилітарним і прикладним, за своїм статусом знаходився на маргінесі літератури. У плані виразності китайська наукова фантастика не могла вільно виражати свої ідеї через надмірний ідеологічний гніт. Їй не вистачало потягу до ефекту відстороненості та краси незвичайного, притаманних західній літературі» [11]. Дослідник вказує, що після першого та другого етапів розвитку, після періоду стагнації (1983 – 1991) література «нової хвилі» (Ван Цзікан, Лю Цісін, Хе Сі, Хань Сун, Хао Цзінфан), «китайська наукова фантастика ХХІ ст. запропонувала методологію, відповідно до якої її слід розглядати як «універсальний стиль», а не як простий літературний жанр. /.../ ... у сучасному контексті наукова фантастика завдяки своїй «транскордонності», імовірно, перетвориться на тексти загального характеру, а також заповнить лакуну, утворену в результаті втрати гуманітарними науками своєї мови» [11, 101]. На нашу думку, особливості, пов'язані з ідеологізованістю фантастичного дискурсу, нікуди не поділися в країні, де напрямки розвитку культури регулюються політико-ідеологічними інструментами. Крім того, варте особливої уваги зауваження дослідника щодо «втрати своєї мови» гуманітарними науками. Очевидно, йдеться саме про формування фантастичними жанрами новітніх дискурсу і нарративу, які б дали змогу сформулювати, оприлюднити і впровадити новий порядок денний, горизонт смислів, насамперед для масової свідомості та колективної уяви, що з необхідністю означає формування ідеологічних конструкцій. Інструментальний і прагматичний характер такого підходу не потребує коментарів, тим більше у контексті інформаційного вибуху, розвитку інформаційно-комунікативних технологій, 5 хвили НТР, зміни життєвих форм людини та спільнот. Цікаво, що західна традиція на згадані виклики відповідає становленням і розвитком філософії інформації та медіафілософії, тоді як література залишається переважно в сфері естетичного. Нова ж хвиля китайської фантастики 1990-х років виникає відповідно до проведених владою соціологічних досліджень, скерованих на вивчення ефективності

освіти в умовах технологічної революції та інформаційного вибуху, і змін у самій системі освіти, коли, наприклад, тематика вступних іспитів до університету була розширена виразно фантастичними темами [12]. Важливим видається також зауваження У Сяоя про те, що на початку 70-х минулого століття в партійних медіа була розгорнута дискусія про належність фантастики до науки чи літератури, що перейшла в площину розгляду її статусу як капіталістичної [11, 101]. Західна модель фантастичного дискурсу від початку спирається на уяву, яка, за замовчуванням, вільна виходити не лише за межі фізичної предметності матеріального світу та його законів, але і соціальних чи культурних форм опису реальності, таких, наприклад, як міф чи релігія. Свобода уяви, оперта на індивідуалізм людини як автономного творця та деміурга власної творчості завжди живила літературну традицію Заходу. Східна традиція з огляду на прагматичні риси міфологічної картини світу, уяву, імовірно, схильна інтерпретувати скоріше інструментально, ніж онтологічно – вона не створює світи, але є інструментом орієнтації в наявній та передбачення майбутньої соціальної чи технологічної реальності, принагідно до сучасного китайського фантастичного дискурсу. Розуміючи граничну умовність і схематизм подібного розмежування, ми апелюємо до парадоксального поєднання традиційної колективної свідомості, технологізованої соціальності та заперечення антропоцентризму в західному варіанті, притаманні сучасній китайській фантастичній літературі. Знаменно, що запитання про належність фантастики до науки в західній традиції взагалі чи могло б виникнути – футурологічний кут зору вторинний щодо екзистенційного як такого, що представляє індивідуальну творчість. На нашу думку, причиною цього є питомий міфологізм східної свідомості [13], який виражається через ритуалізованість, що надає уяві своєрідного «модульного», структурованого, інструментального характеру, робить її частиною когнітивних налаштувань свідомості, витісняючи на другий план її екзистенційний і катарсичний потенціал. У Сяоя серед основних рис новітньої китайської фантастики виокремлює новітній історизм, критику антропоцентризму та потяг до «усвідомлення суті» (під яким мається на увазі створення певного «елітарного наративу» який розкривав би широкому загалу «суть» соціальних змін та трансформацій майбутнього. Властиво, що антропоцентризм у його західному варіанті апріорно вважається «найбільшим міфом, створеним людством за всю його історію» [11, 103]. Видається важливим, що подібний підхід відмовляє людині в ефективності традиційних форм рецепції та репрезентації знання, думки і реальності, подібним чином звинувачуючи людство і його цивілізацію в антропоцентризмі. Критика співвідношення суб'єкта та фізичної реальності, постання концепта когнітивного агента і концепції спекулятивного реалізму, яка ґрунтується на запереченні кореляції між мисленням і буттям може наразі означати постулювання як новітнього філософського реалізму, так і новітнього літературного історизму, що могли б бути охарактеризовані як нонантропологічні, нонантропоцентричні. І от саме тут, на нашу думку, головна вразливість подібного підходу – рецепція реальності поза дескриптивними формами мови та когнітивними механізмами свідомості постає як наратив або навіть перформативний наратив. Тобто подібна фантастика більшою мірою проєкційно моделює реальність, ніж виконує рекреаційні естетичні чи екзистенційні завдання. Таким чином вона насамперед функціональна і може бути розглянута як функція ідеології. Сучасний китайський фантастичний дискурс у випадку трилогії Лю Цисіня прекрасно ілюструє передбачення майбутнього цивілізації, фундоване на подібному описі реальності. Йдеться про так звану «теорію темного лісу», яку зазвичай пов'язують з трилогією Лю Цисіня. «Жах вічної ночі» (назва одного з розділів третьої частини трилогії), який фантаст пов'язує з тим, що «космос, неначе криве дзеркало, в багато разів підсилює темний бік людства», анітрохи не корелює з геометричним «холодом безкінечних просторів» Паскаля, який у західній традиції обумовив протоекзистенціалізм С. К'єркегора та певною мірою феноменологію, філософську антропологію ХХ ст. і фундаментальну онтологію М. Гайдеггера. Наголошуємо, що у варіанті Лю Цисіня йдеться про колективні, родові страхи людства як спільноти, вперше відрефлексовані в міфології, коли хаосу навколо людина спробувала протиставити впорядковані структури ритуалістики, з яких постали культура та цивілізація. Паскалівський жах, сказати б, «вертикальний», онтологізований екзистенційно в системі «Я – універсум», що характеризує західну традицію, на відміну від «горизонтального», «плаского» остраху «чужих» як ворогів у китайській. Класика західної science fiction у різних піджанрах (А. Азімов

«Академія», Г. Герберт «Дюна», К. Саймак «Місто», С. Лем «Сума технологій», «Солярис», «Голем XIV», тощо), кіберпанку (Б. Стерлінг, В. Гібсон, Ф. Дік та ін.) від початку спираються на окремість рецепції, опису й переживання реальності людиною, за якої специфічно людська точка зору не може бути розчинена в будь-яких соціально-групових чи техногенно-цивілізаційних альтернативах. Сама по собі метафора темного лісу, як і парадокс Е. Фермі, інваріантом-ілюстрацією якого вона є, свідчить лише про антропогенну інтерпретацію «становища людини в космосі» (М. Шелер) як воно тлумачиться наприкінці першої чверті XXI ст. внаслідок розвитку інформаційно-комунікативних технологій та глобальної кризи наукової експертизи як підстави наукової картини світу. Можна сказати, що цей страх присутності небезпеки, більш потужних агресивних цивілізацій, апріорно ворожих людству, укорінений у соціальних емоціях, які є еволюційним інструментом виживання виду, що демонструють, наприклад, сучасні рефлексії щодо медіапростору [14]. Неважко помітити деяку суголосність таких побоювань конспірологічно-параноїдальним мотивам в сучасних масових культурі та свідомості. Сам письменник в полеміці з відомим канадським фантастом Р. Соєром заперечує історичну та етнокультурну укоріненість подібних страхів (пов'язану, на думку Соєра, з історичним досвідом Китаю) і наголошує на тому, що його узагальнення претендують на статус загальнолюдських. Автор стверджує, що він описав «найгіршу з можливих цивілізацій», сподіваючись «зробити Землю настільки прекрасною, наскільки це можливо» [1]. Бачимо, що алюзія на одне з гордовитих гасел Просвітництва, наскрізь раціоналістично-логічну за змістом максимуму Лейбніца про кращий зі світів, створений Богом, виглядає як гірка іронія, причому принципово відмінна від вольтерівської з того ж приводу – Лю Цісінь створює опис знелюдненого світу як елемент мотивації до дії для великих груп, практично як соціальний стимул. Констатації того, що в межах жанрової та ідеологічної специфіки трилогія Лю істотно відрізняється від західної наукової фантастики способами використання традиційних літературних прийомів жанру та структурних модулів тексту на фабульно-сюжетному та загальнонаративному рівнях, є вже загальником. Йдеться насамперед про те, що китайський автор не інтерпретує власну історію як частину месіанської чи есхатологічної доктрин, пов'язаних з християнством, що притаманно західній традиції. Тим більше, його наратив на структурному, текстовому рівні не передбачає подібних конотацій. У трилогії Лю Цісіня цивілізації (земна та міжзоряна) не обов'язково «просуваються лінійно або навіть піднімаються і падають за передбачуваною схемою. Епохи вражаючих технологій слідує за іншими пасторальної простоти, тоді як цивілізації на межі золотого віку раптово зводяться нанівець або повертаються до елементарних станів виживання» [15]. Відповідно до міфологічних (наприклад, циклічної) нелінійних моделей історичного часу, присутність та перебування людини й людської цивілізації у масштабах космосу тлумачаться як спорадичні і підвладні трансцендентній людям стохастичності універсуму. Можна навіть припустити, що подібне світопереживання, подібний *lebenswelt* з необхідністю передбачає нонантропоцентричні онтологію та етику, позаяк ближче до настанов трансгуманізму ніж до античного гуманізму з його репрезентацією космосу як порядку та прекрасної оживленої статуї (О. Ф. Лосєв), і «квантові» уявлення про людину та соціальні стосунки як такі, що є контрадикторними традиційним, умовно «ньютонівським». Сакраментальне сподівання Ейнштейна щодо того, що «Бог не грає в кості» (стосовно емоційно і світоглядно неприйнятної для нього квантової механіки) під цим кутом зору є символом віри західної моделі смислогенерації, укоріненої в юдейському монотеїзмі та античному індивідуалізмі, пізніше – в системі цінностей Просвітництва, які структурують атропоморфну й антропоцентричну реальність. Китайський новітній фантастичний дискурс, який, згадаймо, претендує на статус мови новітньої гуманітарної науки (У Сяоя) легко відкидає цю традицію, як невластиву підставам як національної історико-культурної традиції, так і настановам новітнього наукового образу світу. Новітня наука, втрачаючи опертя на емпірично-фактуальну предметність об'єктів дослідження, через принцип антропності переходить до математичних моделей, репрезентованих чи то в теоретичних побудовах (які можуть набувати позірно метафізичного характеру для буденної свідомості – наприклад, космологічні об'єкти великого атрактора, горизонту подій, Ланіакеї, тощо) у фантастичному наративі. Таким чином, дискурс наукової фантастики має легітимізувати і наповнити соціальними меседжами та регулятивами колективні уяву і

свідомість, інсталуєчи їх у символічний смислогенеративний ландшафт людей та спільнот, зокрема й ідеологічний. Беручи до уваги уже згадану травматичну історичну традицію Китаю щодо рецепції технологічної та наукової переваги Заходу, «песимізм щодо першого контакту», який відзначають численні дослідники, є не лише ментальним конструктом (архетип, імпринт, гештальт) але й частиною ідеології, розглянутої як катехізіс, компендіум імперативів і догматичних настанов [16; 17; 18], оскільки він укорінений в культурі. Узагальнюючи, можна припустити, що це вказує на ідеологічне підґрунтя меседжу трилогії та новітнього дискурсу китайської фантастичної літератури. Апокаліптична космоопера, якою є третя частина трилогії, змальовує загибель не те що культур і цивілізацій, галактик і кластерів, але і всесвітів і навіть вимірів. Премії «Х'юго», «Неба'юла», «Локус», «Синь'юнь» отримані автором, засвідчують популярність творчості письменника і водночас інструменталізм його мислення, який робить цю творчість такою, що легко вбудовується в ідеологічні конструкції як набори соціальних імперативів, типових ціннісних орієнтацій, мотиваційних та поведінкових моделей. М. Караєв, наприклад, говорячи про ідеї трилогії, відзначає, що сюжетні жанрові колізії «сполучені з марксистсько-ленінським історичним матеріалізмом, докладеним до дарвінівської теорії еволюції та математичної теорії ігор» [19]. Не можна не погодитися з сучасною дослідницею, яка стверджує, що «сучасна китайська наукова фантастика демонструє нові зміни в оповідній перспективі і текстовому зображенні. Індивідуальність змінюється на цілісність людства, а внутрішні протиріччя між людьми трансформуються в зовнішні суперечності між расою та «іншими», а також між людьми і «нелюдьми»» [20]. В цілому новітній китайський фантастичний дискурс концептуалізує технологізм як підставу майбутнього, інструмент соціальної модернізації, також збитковий характер традиційного гуманізму, наслідком якого, мало не неминучим, є соціально-технологічна дистопія, і, що промовисто, людські спільноти які діють механістично як певна цілісність, математична множина. Персонажі є показово «пласкими», не «об'ємними», оскільки наратив не скерований на людей, а на події з класами, великими числами, спільнотами. Люди в таких текстах нагадують юнітів із стратегічних комп'ютерних ігор. Причому саме це, за думкою Цисіня, має дати надію на умовну «прекрасну землю», (як недосяжний платонівський ейдос) що видається доволі парадоксальним. Образ майбутнього, який формує новітня китайська фантастика може бути розглянутий як елемент маніпулятивних технологій у сфері масової свідомості, тобто як ідеологічний тригер. Наголосимо, що наші міркування стосуються виключно філософського та ідейного змісту проблематизованих питань, ми жодним чином не претендуємо на естетичне оцінювання художньої вартості згаданих текстів та традиції в цілому.

Висновки.

1. Ефективність концепції ІМ як пізнавального інструмента та водночас маркера онтологізації наративу літератури та культури назагал визначається методологічними підставами новітніх теоретичних історичних досліджень.

2. Фугурологічна та соціальна проблематика в трилогії Лю Цисіня «Пам'ять про минуле землі» (2006-2010) та новітній китайській фантастиці назагал культивує своєрідний нонантропоцентричний гуманізм, який може бути гранично спрощений і зведений до набору соціальних імперативів та ідеологічних кліше. Його структурований характер, що генетично сходиться до міфологізованого сприйняття реальності, концептів піднебесної як гармонізованої системи, музики та ритуалу з давньокитайської філософської традиції є до певної міри контроверсійним західним концептам єдиного, хори, плероми, хаосмосу тощо. Критика антропоцентризму може набувати вигляду заперечення західного індивідуалізму як акцентування екзистенційних та смислогенеративних аспектів людського існування, які не зводяться механічно до концептів загального блага чи виживання людства як метанастанови культури та цивілізації. Соціальна тривожність може набувати форми латентної ксенофобії в космічному вимірі, обумовленої технологічно, що гранично схематизує варіативність образів майбутнього – від міжвидової чи міжцивілізаційної агресії, тотальної експансії, до можливості порозуміння з нелюдським розумом. Тому у вимірах філософії історії та ідеології подібний варіант ІМ свідчить про епістемологічний потенціал людських мови та розуміння, які визначають для нас можливість вибору майбутнього людства. На нашу думку, подібна критика антропоцентризму може зводити проблему вибору майбутнього

до агностичних та фаталістичних світоглядних позицій. У соціальному вимірі це може означати неминучу кризу моделі демократії в суспільствах і соціально-політичних утвореннях космічних масштабів та тих, що вийшли за межі планетарної коліски.

Підсумовуючи, зауважимо, що афористична формула, що може вважатися чи не головним меседжем не лише трилогії, але і новітнього дискурсу китайської фантастичної літератури, згадана в третій частині трилогії («Людам, загубленим у космосі, потрібно не більше п'яти хвилин, аби скотитися в тоталітаризм»), має метафоричне завершення, яке фіналізує китайську ідею єдності як обмеженості та інкапсуляції: «Крихітка – людська цивілізація – відкрила двері свого дому, визирнула назовні і побачила вічну ніч. Безкрая непроглядна темрява так налякала її, що вона, затремтівши з ніг до голови, зачинила двері якомога щільніше» (третя частина «Вічне життя смерті», розділ «Жах вічної ночі»).

Список використаної літератури

1. Cixin Liu. The Worst of All Possible Universes and the Best of All Possible Earths : Three Body and Chinese Science Fiction. *Tor* Com. Oct. 30, 2014. – Accessed mode: <https://bit.ly/316GIPU> (accept 03.10.2021).
2. Кретов П. В., Кретова О. І. Постнеоконфуціанство і глобалізм: кореляція філософії та ідеології у сучасному Китаї // Китаєзнавчі дослідження. – 2021. – № 2. – С. 7–18. – Accessed mode: <https://chinese-studies.com.ua/sites/default/files/Archive/2021/2/1.pdf> (дата звернення 03.10.2021).
3. Philosophy of History. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2020, Nov. 24. – Accessed mode: <https://plato.stanford.edu/entries/history/> (дата звернення 03.10.2021).
4. Staley David J. A history of the future. *History and Theory*, Issue 41. Dec. 2002, 72-89. – Accessed mode: http://www.medientheorie.com/doc/staley_history_of_the_future.pdf (дата звернення 03.10.2021).
5. Simon Z. B., Tamm M. Historical futures. *History and Theory*, 60, no. 1 (March 2021), 3–22. – Accessed mode: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/hith.12190> (дата звернення 03.10.2021).
6. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / пер. з пол. та англ. В. Склокіна; наук. ред. В. Склокін, С. Троян. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 264 с.
7. Кобелева Д.Л. Буття людини: сучасність та майбутнє (філософські роздуми щодо ідей Ю.Н. Харарі). // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2020. – Вип. 61. – С. 90–96.
8. Годзь Н. Б. Філософські підстави екологічної футурології : дис. ... докт. філос. наук : 09.00.09. Інститут філософії НАНУ. – Київ, 2019. – 596 с.
9. О कोरोкова В. В. Постмодерністське моделювання образу нової соціальної реальності : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 ; Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2019. – 393 с.
10. Масненко В. Рецензія на книгу: Яремчук В. Українська історіографія : суспільно-політична історія: посібник. Острог : Вид-во ун-ту «Острозька академія», 2017. 288 с. // Український історичний журнал. – 2020. – № 6. – С. 200–212.
11. Xiaoxia Wu. On the development characteristics of chinese contemporary science fiction. *Chinese studies*, 2020, 1: 99–108. – Accessed mode: <https://doi.org/10.15407/chinesest2020.01.099> (accept 03.10.2021).
12. Dunn Will. How Chinese novelists are reimagining science fiction. The dystopias of Chinese science fiction are resonating in a world facing existential threats. *The New Statesman*. Feb. 13, 2019. – Accessed mode: <https://www.newstatesman.com/culture/2019/02/chinese-science-fiction-dystopia-liu-cixin-trilogy> (accept 03.10.2021).
13. Yue Wang. Aesthetic value of myth-making in modern chinese literature. *Chinese studies*, 2019, 1:5–10. – Accessed mode: <https://doi.org/10.15407/chinesest2019.01.005> (accept 03.10.2021).
14. Strickler Y. The Dark Forest Theory of the Internet. This is also what the internet is becoming : a dark forest. *OneZero*.medium.com. May 20, 2019. – Accessed mode: <https://onezero.medium.com/the-dark-forest-theory-of-the-internet-7dc3e68a7cb1> (accept 03.10.2021).
15. Keane James T. The otherworldly science fiction of China's Cixin Liu. *America*, August 20, 2018. – Accessed mode: <https://bit.ly/3B4dzEg> (accept 22.10.2021).
16. Andersen R. What happens if China makes first contact? *The Atlantic*, December, 2017. – Accessed mode: <https://bit.ly/3C6R2Ij> (accept 22.10.2021).
17. Морис Я. Чому Захід панує – натепер. – К. : Кліо, 2014. – 784 с.
18. Fan Jiayang. Liu Cixin's War of the Worlds. *The New Yorker*, June 17, 2019. – Accessed mode: <https://bit.ly/3mcJCOd> (accept 22.10.2021).

19. Караев Н. Какую фантастику пишут в Китае // Мир фантастики. – 2017. – 20 октября [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.mirf.ru> (дата звернення 03.10.2021).
20. Телестаква О. В. Лінгво-стилістичні особливості сучасного китайського науково-фантастичного дискурсу на матеріалі роману Лю Цісіня «Проблема трьох тіл». Кваліфікаційна робота... – Київ : КНЛУ, 2020. – 81 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/3uIdGnh> (дата звернення 03.10.2021).

References

1. Cixin, Liu (2014). The Worst of All Possible Universes and the Best of All Possible Earths : Three Body and Chinese Science Fiction. *Tor* 'Com. Oct. 30. Retrieved from: <https://bit.ly/3l6GIPU>.
2. Kretov, P. V., Kretova, O. I. (2021). Postneokonfucianstvo i globalizm : korelyaciya filosofiyi ta ideologiyi u suchasnomu Ky'tayi. *Ky'tayeznavchi doslidzhennya*, 2: 7–18. Retrieved from: <https://chinese-studies.com.ua/sites/default/files/Archive/2021/2/1.pdf> (in Ukr.).
3. Philosophy of History. (2020). Stanford Encyclopedia of Philosophy. Nov. 24. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/entries/history/>
4. Staley, David, J. (2002). A history of the future. *History and Theory*, Issue 41. Dec., 72–89. Retrieved from: http://www.medientheorie.com/doc/staley_history_of_the_future.pdf
5. Simon, Z. B., Tamm M. (2021). Historical futures. *History and Theory*, 60, no. 1 (March), 3–22. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/hith.12190>
6. Domanska, E. (2012). Istorii ta suchasna humanitarystyka: doslidzhennia z teorii znannia pro mynule; per. z pol. ta anh. V. Sklokina ; nauk. red. V. Sklokin, S. Troian. K. : Nika-Tsentr. (in Ukr.).
7. Kobelieva, D. L. (2020). Buttia liudyny : suchasnist ta maibutnie (filosofski rozдумы shchodo idei Yu. N. Kharari). *Visnyk Kharkivnskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina*. Vyp. 61. S. 90–96. (in Ukr.).
8. Hodz, N. B. (2019). Filosofski pidstavy ekolohichnoi futurolohii : dys. ... dokt. filos. nauk : 09.00.09. Instytut filosofii NANU. Kyiv. (in Ukr.).
9. Okorokova, V. V. (2019). Postmodernistske modeliuвання obrazu novoi sotsialnoi realnosti : dys. ... d-ra filos. nauk : 09.00.03 ; Derzhavnyi zaklad «Pivdenoukr. nats. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho». Odesa. (in Ukr.).
10. Masnenko, V. (2020). Retsenziia na knyhu : Yaremchuk V. Ukrainaska istoriohrafiiia : suspilno-politychna istoriia: posibnyk. Ostroh : Vyd-vo un-tu «Ostrozka akademiia», 2017. 288 s. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. № 6. S. 200–212. (in Ukr.).
11. Xiaoxia, Wu. (2020). On the development characteristics of chinese contemporary science fiction. *Chinese studies*, 1: 99–108. Retrieved from: <https://doi.org/10.15407/chinesest2020.01.099> (In Russ.).
12. Dunn, Will. (2019). How Chinese novelists are reimagining science fiction. The dystopias of Chinese science fiction are resonating in a world facing existential threats. *The New Statesman*. Feb. 13. Retrieved from: <https://www.newstatesman.com/culture/2019/02>
13. Yue, Wang. (2019). Aesthetic value of myth-making in modern chinese literature. *Chinese studies*, 1:5–10. Retrieved from: <https://doi.org/10.15407/chinesest2019.01.005> (In Russ.).
14. Strickler, Yancey. (2019). The Dark Forest Theory of the Internet. This is also what the internet is becoming : a dark forest. *OneZero*.medium.com. May 20. Retrieved from: <https://onezero.medium.com/the-dark-forest-theory-of-the-internet-7dc3e68a7cb1>
15. Keane, James T. (2018). The otherworldly science fiction of China's Cixin Liu. *America*, August 20. Retrieved from: <https://bit.ly/3B4dzEg>
16. Andersen, Ross. (2017). What happens if China makes first contact? *The Atlantic*, December. Retrieved from: <https://bit.ly/3C6R2Ij>
17. Morys, Ya. (2014). Chomu Zakhid panuie – nateper. K. : Klio. (In Ukr.).
18. Fan, Jiayang. (2019). Liu Cixin's War of the Worlds. *The New Yorker*, June 17. Retrieved from: <https://bit.ly/3mcJCOd>
19. Karaev, N. (2017). Kakuyu fantastiku pishut v Kitae. *Mir fantastiki*. Oct. 20. Retrieved from: <https://www.mirf.ru/book/fantastika-kitaya/> (In Russ.).
20. Telestakova, O. V. (2020). Lingvo-sty'listy'chni osobly'vosti suchasnogo ky'tajs'kogo naukovofantasty'chnogo dy'skursu na materialy romanu Lyu Cy'sinya «Problema tr'ox til». Kvalifikacijna robota... Ky'yiv : KNLU. Retrieved from: <https://bit.ly/3uIdGnh> (In Ukr.).

KRETOV Pavlo, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: ataraksia@ukr.net,

KRETOVA Olena, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Slavic philology, Foreign Literature and Teaching Methods, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: ekretova@ukr.net

HISTORY OF THE FUTURE AS FUTUROLOGY IN THE DISCOURSE OF MODERN CHINESE FANTASTIC LITERATURE

Introduction. *The article considers the historical, philosophical and ideological implications of the concept of the history of the future in the context of the development of modern Chinese fiction. The history of the future is interpreted as a conceptual tool for influencing culture and mass consciousness in the context of transformations of modern history and historiography. Fiction is seen as the development of social expectations in the field of mass culture and collective consciousness. The urgency of the article. The relevance of the article is due to the formation of the latest paradigm of historical narrative and discourse in modern information culture and their impact on the mass consciousness and correlation with ideology. **The aim of the study.** The aim of the article is to study the peculiarities of the interpretation of the functioning of the concept of the history of the future in modern historical narrative and discourse, as well as to clarify the intentionality of this process and its effects on mass consciousness and ideology. **Methods** used in the study: textual analysis of sources, historical and philosophical analysis, analytical and hermeneutical methods in combination with contemporary history of ideas and culturological approach.*

The results research is based on the following considerations. *The concept of the history of the future in the context of the research topic is interpreted not only as a form of representation and translation of historical knowledge and ideas, but also as a marker of the meaning-generating potential of the philosopher of history within the picture of the human world and his life (lebenswelt). Chinese fantasy discourse is interpreted not only as a part of literature and culture, but also as a necessary structural element of ideological constructions and the basis for the formation of worldview knowledge in the modern media space. The ambivalent nature of the instrumental humanism of modern Chinese fiction and its affinity with the ideology of transhumanism are emphasized. Particular attention is paid to fantastic discourse as a space for formalizing negative social, environmental and security expectations. There is a well-founded connection between the peculiarities of modern Chinese fiction and the mythology of the collective ancestral consciousness, which is inherent in the Eastern tradition in general. The ethical and ontological ambivalence of the ideological approach to history as the history of the future is formalized. It also points to the paradoxical nature of futurological prognosis in the latest Chinese fiction discourse, associated with the critique of Western anthropocentrism, which may justify the superiority of the total approach to social reality and the devaluation of fundamental humanistic values. The originality and novelty of the study is based on the interpretation of the concept of future history as a marker of transformations of modern history, philosophy of history and historiography, as well as the impact of these transformations on mass consciousness and culture, social ideology.*

Conclusion. *The effectiveness of the concept of the history of the future as a cognitive tool and at the same time a marker of ontologization of the narrative of literature and culture in general is determined by the methodological foundations of the latest theoretical historical research.*

Liu Qixing's Futurological and Social Problems in Memory of the Earth's Past (2006-2010) and Contemporary Chinese Fiction in general cultivate a kind of non-anthropocentric humanism that can be greatly simplified and reduced to a set of social imperatives and ideological clichés. In our opinion, such a critique of anthropocentrism can reduce the problem of choosing the future to agnostic-fatalistic worldviews. In the social dimension, this could mean the inevitable crisis of the model of democracy in societies and socio-political formations of cosmic proportions and those that have gone beyond the planetary cradle.

Keywords: *history of the future, discourse, fiction, modern Chinese literature, philosophy of history, futurology, ideology.*

Одержано редакцією 21.04.2022
Прийнято до публікації 25.05.2022

